

Bönder och journalister, alla kvinnor, samarbetade för att få igenom Moçambiques familjelagstiftning.

FOTO: JOHAN SÄVSTRÖM

Svårt få tag på information

Ny medialag ska underlätta för journalister

Palmira Velasco är en av Moçambiques första kvinnliga journalister. 1986 började hon jobba på tidningen Noticias, utan formell utbildning men med en stark vilja att skriva.

– Jag har aldrig studerat journalistik, berättar hon. Men sedan jag var riktigt ung har jag vetat att jag ville skriva. När jag stegade in på Noticias fanns det bara två andra kvinnor där. Fast det var bara jag som var ute på stan och jobbade. De andra två satt och skrev rent telex från utlandet.

– Det var ingen som hade tid med mig, jag hade ingen mentor, bara en redaktör som sneglade lite på det jag skrivit och sen teatraliskt rev sönder pappret, kastade det i papperskorgen och sa ”skriv om”.

När Palmira kom tillbaka till redaktionen från ett knäck så var det först killarna som skulle ha tillgång till skrivmaskinerna, vilket

betydde att hon många nätter har suttit och skrivit just innan pressläggning.

– Det var en tuff skolning, men samtidigt fick jag mycket lärdomar.

Det har blivit bättre idag, men fortfarande är journalistyrket väldigt macho.

– Fast i ärlighetens namn är det inte bara patriarkatet man kan skylla på, suckar Palmira, unga tjejer idag vill bara se snygga ut i tv eller höra sin röst i radio, ingen vill jobba ute på fältet. När jag var redaktör på *Demos* fick vi praktikanter från journalistutbildningen. Jag tjatade om att det skulle vara hälften-hälften men när vi till slut fick det så var det inga tjejer som ville komma till tidningen utan de ville till tv för att synas och bli kändisar...

Kvinnorna behövs inom massmedia, menar Palmira.

– Jag tror att kvinnor ser nyheter från landsbygden på ett annat sätt än manliga

kolleger. Kommer jag dit så ser jag problemet med vatten direkt, kvinnorna som måste kånka de eviga krusen varje dag, som diskar, som lagar mat – och då intervjuar jag dem. En manlig journalist söker ofta upp en annan man för att fråga om saker som kvinnorna har mest kunskap om, som jordbruksproduktionen och vattentillgången.

Fack för kvinnor

Palmira var med och drog igång en fackförening för kvinnliga kolleger.

– Vi har hittills lyckats fixa 27 stipendier till kvinnliga journalister inom olika områden.

Hon och kollegorna deltog även i arbetet runt den nya familjelagen.

– Sedan 1979 fanns en lag som egentligen bara var en fortsättning på portugisernas civillag. Vårt uppdrag blev att göra informationen begriplig och få ut den till allmänheten – det

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Dela Lika 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

var ju högutbildade kvinnogrupper som arbetat fram förslaget som behövdes översättas till vanligt språk. Vi startade *Radio Muthiyana* och gjorde program som förklarade varför en ny familjelag skulle vara så viktig för moçambikiska kvinnor.

Det kom ett utkast till lagförslag som parlamentet inte gillade. Polygami och arvsrätt var känsliga frågor.

– Då började vi mobilisera. Vi drog in bonderörelsen Unac eftersom majoriteten av bönderna är kvinnor, vi lobbade bakom kulisserna, det fanns alltid någon av oss som var gift med en parlamentsledamot eller hade en bror eller sväger. Dessutom hotade vi med att övertala kvinnor att inte rösta i nästa val. Det satte fart på dem, eftersom vi utgör mer än 50 procent av befolkningen i Moçambique.

Parlamentet godkände lagen, men då skrev inte presidenten på utan hävdade att den var mot konstitutionen. Men till slut klubbades den igenom.

– Och nu har vi familjelagen – dock återstår mycket innan den får genomslag i praktiken. Men första segern är vunnen.

Fler partier och tidningar

1990 ändrades grundlagen och flerpartisystem infördes. Året efter kom den nya medielagen som medförde pressfrihet och Palmira Velasco och några kolleger startade den oberoende veckotidningen *Demos*. Tidningen fick felaktigt rykte om sig att vara renamovänlig eftersom det var den enda tidning som gav utrymme till oppositionspartiet.

Sant eller inte, ryktet gjorde det svårt att få till intervjuer med statstjänstemän eftersom dessa inte ville, eller tordes, tala med en "renamojournalist". Följden blev att det var extremt svårt att få tag på information.

– Officiellt och öppet läste alla *Noticias*, men i hemmet läste alla *Savana* eller *Demos* eftersom sanningen stod där. Jag har talat med många tjänstemän som på jobbet gömde *Savana* inuti ett exemplar av *Noticias*.

– Men trots att tidningen sålde bra, var det svårt att få annonsörer till tidningen: man ville inte förknippas med oppositionen.

Oavsett vilken tidning man jobbade för var det, och är än idag, omöjligt att få reda på något från en lägre tjänsteman. Han eller hon vågar inte säga någonting till en journalist utan godkännande från chefen, oavsett hur banal och allmän informationen än är.

Svårt få loss information

Internationella bedömare menar att lagen från 1991 är väldigt bra och modern rörande pressfriheten – men den är mycket luddig och kan tolkas efter behov. I klartext betyder det att journalister gavs frihet att skriva vad som helst, men de kunde inte få tag på informationen som byråkrater tjuvhöll på.

– Som journalist har jag deadlines att passa, och det duger inte att någon säger åt mig att komma tillbaka imorgon för att se ifall chefen är här då.

Trots befintlig medialag behövs tydliga regler för hur arbetet ska gå till.

– Jag gjorde ett knäck på de moçambikiska piloter som utbildats i Sovjet för att flyga Mig-plan men sen aldrig användes till något efter kriget. Utbildningen var dyr, inte bara piloter utan också mekaniker och ingenjörer fick specialutbildning. Åtminstone en gång är det dokumenterat att bittra moçambikiska piloter tog planet och flög till Sydafrika – där man blev glad eftersom de inte visste hur de ryska planen fungerade. Att få kontakt med piloterna var inga problem – de berättade gärna om sin situation. Men utan att få en röst från den andra parten skulle artikeln inte hålla. Jag ringde därför ministeriet för att tala med försvarsministern.

– Han var väldigt motvillig till att ge en intervju men gav till slut med sig om jag i förväg faxade frågorna jag skulle ställa. Jag var ju inte född igår, så jag skrev ner några förhållandevis lätta och inte så kontroversiella frågor och skickade. Hörde aldrig av honom. Så det blev inget med artikeln. Trodde jag.

– Två veckor senare körde den regeringsvänliga *Domingo* en artikel med mina frågor rakt av. Jag talade senare med journalisten som berättade att det var försvarsministern

– Journalistyrket är fortfarande väldigt macho, menar Palmira Velasco.

FOTO: JOHAN SÄVSTRÖM

som ringt upp honom och ville att tidningen skulle göra det jobbet. Dels var jag kvinna och dels var jag från *Demos* och det var ingen bra kombination.

Exemplet belyser tydligt behovet av att den befintliga medialagen ses över – det finns alldeles för många kryphål.

– Det behövs en uppförandekod för journalister, säger Palmira, en etik för journalister. Vi måste dessutom garanteras tillgång till information och det måste även finnas ett regelverk om hur man ska bestraffa dem som vägra ge oss detta.

Ny lag på förslag

Och en ny medialag är på gång. Efter fem års konsultationer har regeringen nyligen lagt fram ett förslag som ska medföra större öppenhet från myndigheternas sida. Nu granskas förslaget av jurister och experter. Om och när lagen tas ska det bli lättare att få tillgång till information och därmed kan lagen förhoppningsvis även bli ett instrument för att minska korruptionen i landet.

JOHAN SÄVSTRÖM

Maputo